

ROGER SCRUTON

ΠΩΣ ΝΑ
(μην) **ΕΙΣΤΕ**
ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Πώς να (μην) είστε συντηρητικοί

ΠΩΣ ΝΑ (ΜΗΝ) ΕΙΣΤΕ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟΙ

Τίτλος πρωτοτύπου: *How to be a Conservative*

Συγγραφέας: Roger Scruton

Μετάφραση: Ρηγούλα Γεωργιάδου

Διόρθωση: Αγγελική Παπαγεωργίου

© 2014, Roger Scruton.

This translation is published by arrangement with Bloomsbury Publishing Plc.

© 2022, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Φεβρουάριος 2022

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-484-535-4

Roger Scruton

Πώς να (μην) είστε συντηρητικοί

Μετάφραση Ρηγούλα Γεωργιάδου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	9
1. Το ταξίδι μου	13
2. Ξεκινώντας από το σπίτι.....	39
3. Η αλήθεια στον εθνικισμό.....	57
4. Η αλήθεια στον σοσιαλισμό.....	72
5. Η αλήθεια στον καπιταλισμό.....	91
6. Η αλήθεια στον φιλελευθερισμό.....	109
7. Η αλήθεια στην πολυπολιτισμικότητα.....	130
8. Η αλήθεια στον περιβαλλοντισμό.....	151
9. Η αλήθεια στον διεθνισμό.....	168
10. Η αλήθεια στον συντηρητισμό.....	189
11. Σφαίρες αξίας.....	213
12. Πρακτικά ζητήματα.....	260
13. Ένας αποχαιρετιστήριος λόγος που απαγορεύει το πένθος, αλλά επιτρέπει την απώλεια	272
Σημειώσεις.....	291

Πρόλογος

Το συντηρητικό ταμπεραμέντο είναι ένα γνωστό χαρακτηριστικό των ανθρώπινων κοινωνιών όλου του κόσμου. Ωστόσο, σε μεγάλο βαθμό, στις αγγλόφωνες χώρες τα πολιτικά κόμματα και τα κινήματα αυτοαποκαλούνται συντηρητικά. Αυτό το περίεργο γεγονός μας υπενθυμίζει το τεράστιο και παραγνωρισμένο χάσμα που υπάρχει ανάμεσα σε εκείνους τους τόπους που έχουν κληρονομήσει τις παραδόσεις του αγγλικού κοινού δικαίου και τους υπόλοιπους. Η Βρετανία και η Αμερική μπήκαν στον σύγχρονο κόσμο με έντονη συνείδηση της κοινής τους ιστορίας. Αργότερα, μέσα από τα τραύματα του εικοστού αιώνα, οι δύο χώρες υπερασπίστηκαν μαζί τον πολιτισμό που τους ένωνε και ακόμα και σήμερα που η Βρετανία, προς γενική δυσaréσκεια του λαού της, έχει προσχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ατλαντική Συμμαχία εξακολουθεί να έχει την αγάπη του κόσμου, σημάδι ότι υπερασπιζόμαστε κάτι μεγαλύτερο από τις προσωπικές μας ανέσεις. Τι ακριβώς; Την εποχή των Θάτσερ και Ρέιγκαν η απάντηση δόθηκε με μία λέξη: την ελευθερία. Αλλά αυτή η λέξη απαιτεί ένα πλαίσιο. Την ελευθερία τίνος, πώς ασκείται, πώς οριοθετείται και πώς ορίζεται;

Στην Αμερική έχει γραφτεί ένα βιβλίο που είναι αφιερωμένο στο μεσαιωνικό ένταλμα *Habeas corpus* – ένα ένταλμα που στάλθηκε στο όνομα του βασιλιά και πρόσταζε να απελευθερώσει όποιον κρα-

τούσε υπήκοό του ή να τον οδηγήσει σε δίκη ενώπιον του βασιλιά. Η διαρκής ισχύς αυτού του εγγράφου, υποστηρίζει ο συγγραφέας, στηρίζει την αμερικανική ελευθερία, καθιστώντας την κυβέρνηση υπηρέτη και όχι κύριο του πολίτη.¹ Πουθενά αλλού εκτός από τις αγγλόφωνες χώρες δεν υπάρχει ισοδύναμο του *Habeas corpus* και όλες οι προσπάθειες να περιορίσουν την έκταση ή το αποτέλεσμα του αντιμετωπίζονται από τον αγγλόφωνο κόσμο με απείθεια. Εκφράζει, με τους απλούστερους δυνατούς όρους, τη μοναδική σχέση μεταξύ κυβερνώντων και κυβερνωμένων που έχει αναπτυχθεί από το αγγλικό κοινό δίκαιο. Αυτή η σχέση είναι ένα μέρος από όσα υποστηρίζουν οι συντηρητικοί στο όνομα της ελευθερίας.

Επομένως, εξηγώντας και υπερασπιζόμενος τον συντηρητισμό, απευθύνω τις παρατηρήσεις μου κυρίως στον αγγλόφωνο κόσμο. Θεωρώ ότι απευθύνομαι σε αναγνώστες για τους οποίους το κοινό δίκαιο, η κοινοβουλευτική δημοκρατία, η ιδιωτική φιλανθρωπία, η κοινωνική συνείδηση και οι «μικρές διμοιρίες» των εθελοντών περιγράφουν τις θέσεις αρχής μιας κοινωνίας πολιτών, και οι οποίοι δεν έχουν ακόμη εξοικειωθεί εξ ολοκλήρου με την αρχή του σύγχρονου κράτους πρόνοιας που κατευθύνεται από πάνω προς κάτω, και ακόμη λιγότερο με τις διακρατικές γραφειοκρατίες που προσπαθούν να το απορροφήσουν.

Υπάρχουν δύο είδη συντηρητισμού, ένα μεταφυσικό και ένα εμπειρικό. Το πρώτο έγκειται στην πίστη στα ιερά πράγματα και την επιθυμία να τα υπερασπιζόμαστε ενάντια στη βεβήλωση. Αυτή η πεποίθηση έχει φανεί με παραδείγματα σε όλες τις φάσεις της Ιστορίας και θα έχει πάντα ισχυρή επιρροή στο ανθρώπινο γίγνεσθαι. Στα τελευταία κεφάλαια του βιβλίου επιστρέφω σε αυτό το θέμα. Αλλά στις περισσότερες από τις σελίδες που προηγούνται θα ασχοληθώ με πιο πρακτικά θέματα. Στην εμπειρική του εκδήλωση, ο συντηρητισμός είναι ένα συγκεκριμένο σύγχρονο φαινόμενο, μια αντίδραση στις τεράστιες αλλαγές που εξαπέλυσε η Μεταρρύθμιση και ο Διαφωτισμός.

Ο συντηρητισμός που θα υπερασπιστώ μας λέει ότι ως σύνολο έχουμε κληρονομήσει καλά πράγματα που πρέπει να προσπαθήσουμε να διατηρήσουμε. Στην κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε, εμείς, οι κληρονόμοι τόσο του δυτικού πολιτισμού όσο και του αγγλόφωνου μέρους του, γνωρίζουμε πολύ καλά ποια είναι αυτά τα πράγματα: Η δυνατότητα να ζούμε όπως επιθυμούμε: η ασφάλεια του αμερόληπτου νόμου, μέσω του οποίου απαντώνται τα παράπονά μας και αποκαθίστανται τα τραύματά μας; η προστασία του περιβάλλοντός μας ως κοινής περιουσίας, η οποία δεν μπορεί να κατασχεθεί ούτε να καταστραφεί από την ιδιοτροπία των ισχυρών συμφερόντων; η ανοιχτή και φιλοπερίεργη κουλτούρα που έχει διαμορφώσει τα σχολεία και τα πανεπιστήμιά μας; οι δημοκρατικές διαδικασίες που μας επιτρέπουν να εκλέγουμε τους εκπροσώπους μας και να ψηφίζουμε τους νόμους μας – αυτά και πολλά άλλα πράγματα είναι οικεία και θεωρούνται δεδομένα. Όλα αυτά απειλούνται. Και ο συντηρητισμός είναι η ορθολογική απάντηση σε αυτή την απειλή. Ίσως είναι μια απάντηση που απαιτεί περισσότερο πνευματικό μόχθο απ' όσο είναι διατεθειμένος ο απλός άνθρωπος να αφιερώσει προκειμένου να την κατανοήσει. Όμως ο συντηρητισμός είναι η μόνη απάντηση στις αναδυόμενες πραγματικότητες, και σε αυτό το βιβλίο προσπαθώ να πω, όσο πιο σύντομα μπορώ, γιατί θα ήταν παράλογο να υιοθετήσουμε οτιδήποτε άλλο.

Ο συντηρητισμός ξεκινά από ένα συναίσθημα που όλοι οι ώριμοι άνθρωποι μπορούν εύκολα να μοιραστούν: το συναίσθημα ότι τα καλά πράγματα καταστρέφονται εύκολα, αλλά δεν δημιουργούνται εύκολα. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τα καλά πράγματα που μας προσφέρονται ως συλλογικά περιουσιακά στοιχεία: η ειρήνη, η ελευθερία, ο νόμος, η ευγένεια, η κοινωνική συνείδηση, η ασφάλεια της ιδιοκτησίας και της οικογενειακής ζωής, όλα αυτά για τα οποία χρειαζόμαστε τη συνεργασία των άλλων χωρίς να έχουμε τρόπο να τα αποκτήσουμε ο καθένας μόνος του. Όσον αφορά αυτά τα πράγματα, το

έργο της καταστροφής είναι γρήγορο, εύκολο και συναρπαστικό. Το έργο της δημιουργίας αργό, επίπονο και βαρετό. Αυτό είναι ένα από τα μαθήματα του εικοστού αιώνα. Είναι επίσης ένας λόγος για τον οποίο οι συντηρητικοί βρίσκονται σε μειονεκτική θέση όσον αφορά την κοινή γνώμη. Η θέση τους είναι αληθινή αλλά βαρετή, η θέση των αντιπάλων τους είναι συναρπαστική αλλά ψευδής.

Λόγω αυτού του συλλογικού μειονεκτήματος, οι συντηρητικοί συχνά παρουσιάζουν τα επιχειρήματά τους με τη γλώσσα του πένθους. Οι θρηνολογίες έχουν τη δύναμη να σαρώνουν ό,τι βρίσκεται μπροστά τους, σαν τους Θρήνους του Ιερεμία, με τον ίδιο τρόπο που η επαναστατική ρητορεία σαρώνει τον κόσμο των εύθραυστων επιτευγμάτων μας. Και το πένθος είναι μερικές φορές απαραίτητο. Χωρίς «το έργο του πένθους», όπως το περιγράφει ο Φρόιντ, η καρδιά δεν μπορεί να προχωρήσει από αυτό που χάθηκε αυτό που θα το αντικαταστήσει. Εντούτοις, η υπεράσπιση του συντηρητισμού δεν χρειάζεται να παρουσιάζεται με ελεγειακούς τόνους.² Το ζήτημα δεν είναι αυτό που έχουμε χάσει, αλλά αυτό που έχουμε διατηρήσει και ο τρόπος να συνεχίσουμε να το διατηρούμε. Αυτό είναι το θέμα που παρουσιάζω σε αυτό το βιβλίο. Συνεπώς, τελειώνω με μια πιο προσωπική σημείωση, με μια αποχαιρετιστήρια αποστροφή που απαγορεύει τους θρήνους.

Έχω επωφεληθεί σε μεγάλο βαθμό από τα κριτικά σχόλια του Bob Grant, της Alicja Gescinska και του Sam Hughes. Δεν θα ήταν δυνατόν να αποτυπώσω τις σκέψεις μου στο χαρτί χωρίς την έμπνευση, τον σκεπτικισμό και ενίοτε τη σάτιρα της συζύγου μου, Sophie, και αφιερώνω το αποτέλεσμα σε αυτή και στα παιδιά μας.

Μάλμσμπερι, Ιανουάριος 2014

Το ταξίδι μου

Δεν είναι ασυνήθιστο να είσαι συντηρητικός. Αλλά είναι ασυνήθιστο να είσαι συντηρητικός διανοούμενος. Τόσο στη Βρετανία όσο και στην Αμερική περίπου το 70% των ακαδημαϊκών αυτοπροσδιορίζονται ως «αριστεροί», ενώ η περιρρέουσα κουλτούρα είναι όλο και περισσότερο εχθρική προς τις παραδοσιακές αξίες ή προς κάθε υπεράσπιση των υψηλών επιτευγμάτων του δυτικού πολιτισμού.¹ Απλοί, συνηθισμένοι συντηρητικοί –πολλοί άνθρωποι, ενδεχομένως οι περισσότεροι, εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία– ακούνε συνεχώς ότι οι ιδέες και τα συναισθήματά τους είναι αντιδραστικά, προκατειλημμένα, σεξιστικά ή ρατσιστικά. Απλώς και μόνο επειδή είναι αυτοί που είναι προσβάλλουν τους νέους κανόνες της κοινωνικής ένταξης και της μη διάκρισης. Οι έντιμες προσπάθειές τους να ζουν σύμφωνα με τις αρχές τους, να μεγαλώνουν οικογένειες, να απολαμβάνουν τις κοινότητές τους, να λατρεύουν τους θεούς τους και να υιοθετούν μια σταθερή και θετική κουλτούρα περιφρονούνται και γελοιοποιούνται από την κοινωνική τάξη που διαβάζει τον *Guardian*. Στους πνευματικούς κύκλους, οι συντηρητικοί κινούνται με ήσυχο και διακριτικό τρόπο, τραβώντας ο ένας την προσοχή του άλλου όπως οι ομοφυλόφιλοι του Προυστ, τους οποίους ο μεγάλος συγγραφέας συγκρίνει

με τους ομηρικούς θεούς που γνωρίζονται μόνο μεταξύ τους καθώς κινούνται μεταμφιεσμένοι στον κόσμο των θνητών.

Εμείς, που υποτίθεται ότι αποκλείουμε το διαφορετικό, βρισκόμαστε κατά συνέπεια υπό τη διαρκή πίεση να αποκρύπτουμε αυτό που είμαστε, εξαιτίας του φόβου του αποκλεισμού. Έχω αντισταθεί στην πίεση αυτή και το αποτέλεσμα ήταν να γίνει η ζωή μου πολύ πιο ενδιαφέρουσα απ' όσο σκόπευα.

Γεννήθηκα προς το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και μεγάλωσα σε ένα σπίτι της κατώτερης μεσαίας τάξης. Ο πατέρας μου ήταν συνδικαλιστής και μέλος του Εργατικού Κόμματος, ο οποίος διαρκώς αναρωτιόταν αν, ως δάσκαλος του δημοτικού, είχε προδώσει την εργατική καταγωγή του. Γιατί η πολιτική, κατά την άποψη του Τζακ Σκρούτον, ήταν η συνέχιση του ταξικού πολέμου με άλλα μέσα. Χάρη στα συνδικάτα και στο Εργατικό Κόμμα, πίστευε ότι η εργατική τάξη είχε αρχίσει να στριμώχνει τις ανώτερες τάξεις στη γωνία από όπου θα αναγκάζονταν να παραδώσουν τα κλεμμένα περιουσιακά τους στοιχεία. Το κύριο εμπόδιο σε αυτό το ποθητό αποτέλεσμα ήταν το Συντηρητικό Κόμμα, το οποίο ήταν ένας θεσμός μεγαλοεπιχειρηματιών, κατασκευαστών ακινήτων και γαιοκτημόνων που ο μόνος τους στόχος ήταν να πουλήσουν την κληρονομιά του βρετανικού λαού στον πλειοδότη και μετά να εγκατασταθούν στις Μπαχάμες. Ο Τζακ θεωρούσε χρέος του, όσο ζούσε, να πολεμά αυτό το κατεστημένο εξ ονόματος της αγγλοσαξονικής αγροτιάς, που το πατρογονικό της δικαίωμα είχε κλαπεί χίλια χρόνια νωρίτερα από τους Νορμανδούς υπότες.

Ήταν μια ιστορία που έβλεπε να επιβεβαιώνεται στα σχολικά βιβλία Ιστορίας, στις σοσιαλιστικές προσούρες του Ουίλιαμ Μόρις και του Χ. Τζ. Μάσινγκαμ αλλά και από τα παιδικά του βιώματα στις φτωχογειτονιές του Μάντσεστερ, από όπου είχε δραπετεύσει για να εγκατασταθεί σε ένα από τα τελευταία απομεινάρια της Παλιάς Αγγλίας κοντά στον Τάμεση. Εκεί, χάρη σε μια σειρά ταχύρρυθμων

μαθημάτων έγινε δάσκαλος και μπορούσε πλέον να παντρευτεί τη μητέρα μου, την οποία είχε γνωρίσει όταν υπηρετούσαν και οι δύο στη Διοίκηση Βομβαρδιστικών της RAF κατά τη διάρκεια του πολέμου. Και η αγάπη του για την Παλιά Αγγλία μεγάλωνε μαζί με τη δυσσάρεσκέιά του απέναντι στους αριστοκράτες που την είχαν κλέψει. Πίστευε στον σοσιαλισμό, όχι ως οικονομικό δόγμα, αλλά ως εργαλείο που θα έδινε πίσω στον απλό λαό τη γη που του ανήκε. Ήταν δύσκολο να ζεις με έναν τέτοιο άνθρωπο, και τα πράγματα δυσκόλεψαν ακόμα περισσότερο από τη στιγμή που μπήκα στο γυμνάσιο και άρχισα να ετοιμάζομαι για το Κέιμπριτζ, όπου θα με στρατολογούσε ο ταξικός εχθρός. Ωστόσο, από τον πατέρα μου κατάλαβα πόσο βαθιά εγγεγραμμένη ήταν η ταξική συνείδηση –ως βίωμα– στους ανθρώπους της γενιάς του και στις βιομηχανικές κοινότητες του Βορρά απ' όπου καταγόταν. Έμαθα επίσης από πολύ μικρή ηλικία ότι αυτό το ισχυρό βίωμα είναι εμπλουτισμένο από ένα σωρό συναρπαστικούς μύθους. Για τον πατέρα μου, ο ταξικός πόλεμος ήταν το πραγματικό εθνικό έπος και αντηχούσε ως ηχητική υπόκρουση της ζωής του, με τον ίδιο τρόπο που ο Τρωικός πόλεμος υποβόσκει στο φόντο της ελληνικής λογοτεχνίας. Δεν καταλάβαινα τις οικονομικές θεωρίες του σοσιαλισμού, τις οποίες γνώρισα χάρη στον *Οδηγό της Ευφρούς Γυναικός στον Σοσιαλισμό και τον Καπιταλισμό* του Τζορτζ Μπέρναρντ Σω. Ηξερα όμως ήδη ότι οι θεωρίες στην πραγματικότητα ελάχιστη σημασία είχαν. Οι μύθοι ήταν πολύ πιο πειστικοί από τα γεγονότα, και ακόμα πιο πειστική ήταν η λαχτάρα της συμμετοχής σε ένα μαζικό κίνημα αλληλεγγύης που ευαγγελιζόταν την ελευθερία. Οι αιτιάσεις του πατέρα μου ήταν ουσιαστικές και βάσιμες. Αλλά οι λύσεις του ήταν αιθεροβασίες.

Υπήρχε, ωστόσο, μια άλλη πλευρά στον χαρακτήρα του που επίσης με επηρέασε πάρα πολύ. Ο Ρόμπερτ Κόνκουεστ εισηγήθηκε τους τρεις νόμους της πολιτικής, ο πρώτος από τους οποίους λέει ότι όλοι είναι δεξιοί στα θέματα που γνωρίζουν.² Ο πατέρας μου ήταν το

χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτού του νόμου. Γνώριζε για την ύπαιθρο, για την τοπική ιστορία, για τους παλιούς τρόπους ζωής, εργασίας και οικοδόμησης. Μελετούσε τα χωριά γύρω από το Χάι Γουάικομπ, όπου ζούσαμε, την ιστορία και την αρχιτεκτονική της πόλης. Και γνωρίζοντας αυτά τα πράγματα, έγινε ως προς αυτά φανατικά συντηρητικός. Εδώ υπήρχαν καλά πράγματα που ήθελε να συντηρήσει. Κάλεσε και άλλους να συμμετάσχουν στην εκστρατεία του για την προστασία του Χάι Γουάικομπ και των χωριών του από την καταστροφή, καθώς απειλούνταν από τις αδίστακτες τακτικές των μεγαλοεργολάβων και των φανατικών των αυτοκινητοδρόμων. Ίδρυσε το Σωματείο Χάι Γουάικομπ, συγκέντρωσε υπογραφές, και βαθμιαία ευαισθητοποίησε τους κατοίκους της πόλης μας σε βαθμό που άρχισαν να ασχολούνται σοβαρά και με συνέπεια με την προσπάθεια συντήρησής της. Συμμεριζόμουν την αγάπη του για την ύπαιθρο και για τους παλιούς τρόπους οικοδόμησης. Πίστευα, όπως κι εκείνος, ότι το μοντερνιστικό στιλ αρχιτεκτονικής που βεβήλωνε την πόλη μας κατέστρεφε και τον κοινωνικό ιστό της. Και για πρώτη φορά στη ζωή μου κατάλαβα ότι είναι πάντοτε σωστό να συντηρείς τα πράγματα όταν στη θέση τους προτείνονται χειρότερα. Αυτός ο *a priori* νόμος του πρακτικού λόγου είναι η αλήθεια του συντηρητισμού.

ROGER SCRUTON

ΠΩΣ ΝΑ (μην) ΕΙΣΤΕ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟΙ

Τι σημαίνει να είναι κανείς συντηρητικός σε μια εποχή που ο συντηρητισμός αντιμετωπίζεται με μισό μάτι; Πώς μπορούμε να συνεχίσουμε να εμπνεόμαστε από τους «σπουδαίους άντρες» του παρελθόντος όταν η πολιτισμική, θρησκευτική και πολιτική τους παρακαταθήκη απορρίπτεται; Όταν ο αριστερόστροφος κοινωνικός φιλελευθερισμός είναι η ηγέτιδα δύναμη στην πολιτική ζωή της Δύσης, πώς μπορούν οι συντηρητικοί του σήμερα να συνεισφέρουν στον δημόσιο διάλογο χωρίς ο λόγος τους να ακυρωθεί ως νοσταλγικός και παλιομοδίτικος;

Σε αυτό το πολύ προσωπικό και πανέξυπνο βιβλίο, ο διάσημος φιλόσοφος Roger Scruton εξηγεί πώς μπορεί κανείς να ζει ως συντηρητικός παρά τις έξωθεν πιέσεις. Έχοντας ίδια εμπειρία, ως αντικομφορμιστής διανοούμενος, ο Scruton επιχειρηματολογεί ουσιαστικά υπέρ αυτής της διαπίστωσης: ότι μπορεί η ανθρωπότητα να επιζήσει ελλείψει της συντηρητικής οπτικής, αλλά δεν πρόκειται να ακμάσει.

*Ο Scruton ήταν ένας από τους πιο μορφωμένους ανθρώπους που έχω γνωρίσει. Μιλούσε για μουσική, λογοτεχνία, αρχαιολογία, φιλοσοφία, για την Ελλάδα και τη Ρώμη, την Αγία Γραφή και χίλια δυο άλλα πράγματα σαν να ήταν εξπέρ σε όλα· μόνο που δεν ήταν· γιατί στην πραγματικότητα ήταν αυτό που παλιά λέγαμε, με την κλασική έννοια, ανθρωπιστής...
Η απώλειά του αφήνει πίσω του ένα τεράστιο κενό.*

MARIO VARGAS LLOSA

ISBN 978-960-484-535-4

9 789604 845354

Κωδ. μηχ/σης 25.151

www.epbooks.gr